

MÁNYOKI ENDRE

Szemközt a pusztulással...

PÉLDÁUL A FOLYÓIRATOK

Hétszer költöztem eddig életemben. Hétszer cseréltem lakást (közülük persze egy sem volt az enyém), ergo hétszer kellett *en bloc* fölcihelődnöm. Az első ilyen akció – emlékszem – öt-hat órát igényelt, ez a mostani már több mint tíz napot. Tizenöt év alatt elsőrangú csomagolóművészé nőttem ki magamat, a dobozolás titkos nagymesterévé, megkockáztatom: zsenijévé, akinek géniusza vetekszik Szentjóbó, de akár Christo nagyságával is. Mert hát valljuk be őszintén, hogy szobrot, hidat vagy akár Reichstagot csomagolni bakfitty ahhoz képest, amit nekem kellett véghezvinnem a ruhák, könyvek, edények, játékok, szerszámok, növények, piperék és a mindennemű kacatok újabb és újabb bekasztlizásakor. Ha van *performance* – hát ez az. A létezés mint örökös átmenet aligha tettenérhetőbb, aligha *objektíválódik* látványosabban, mint ebben a spontán és mégis tudatos, nyilvános és mégis rejtett akciósorozatban.

Hozzászoktam, bizony, a dobozoláshoz. Én aztán joggal mondhatom: átmeneti kor ez, s tehetem hozzá még több joggal: az előző(?) is az volt. Nem kellene hát igazán meglepődnünk, nincs miért úgy tennünk, mint aki mélyen meg van rendülve, belesöpöngvén ebbe a mostani (változásba? változtatásba? – ajaj, a szóválasztásnak következményei vannak!) átmenetbe. Lévnén, hogy ebben éltünk ez ideig is. Lassan gyarapodó szellemi motyónkat rendre beskatulyáztuk, hogy aztán kicsomagolhassuk, mielőtt újra be kéne dobozolni. Folyamatos szellemi költözködés – ez volt az életünk, és bár cigány egy élet volt, azért volt benne szép is: az a *picike* szabadság.

Ha van most baj, az „csak” ennyi: hogy megrekedtünk *közbül*. Ez idő szerint. A látszat szerint. Elkészültek az újabb pakkok, nagyobbak is, súlyosabbak is talán a régieknél, *hegyibe* állnak a degeszre tömött dobozok – de valahogy nem megy a költözködés. Ülünk (jobb szó híján: értelmiségiek) a holmik tetején, pipázva-füstölögve, egyre dühösebben, egyre ádázabb ábrázattal, mert bizonyosabbra várván, mint a papundeklikocka, amibe *elfojtottuk* az életünk *szanaszét* műtyürekét: esetleges, esendő részeit. Legalábbis fura: hogy egy magát *manifeszt* átmenetinek nevező kor legyen ennyire merev.

Ez az egész díszes metaforagyűjtemény nekem – persze – csak arra kell, hogy elfedje a lényegét: a *dolgot*, amit nem végeztem el. A tények és bizonyítékok lapítanak valahol, az egymás hegyén-hátán tornyosuló pakkok valamelyikében. Arról akartam ugyanis beszélni, hogy miközben már-már snassz (mert jószerivel erőfeszítést sem igényel) újabb és újabb adatokat szolgáltatni a széthúzás, a szellemi energiák pocskékolása mellett, egyre több (még lehet, apró) jelét látni a közeledésnek is. Ha visszatérnék egy kecses fordulattal a bevált tropusokhoz, ezt mondanám: ama papírfalak mögül, talán a természetes nyomás eredményeként(?), rejtélyes nedvek szivárognak, s csorognak össze patakokba, tócsákba. Vagányul állnak, persze, a dobozfallak, a kartongulák, a papundeclipiramisok, és mégis... mintha már megroggyantak volna. Éppen hogy, egy picit. Igen, mintha valami láthatatlan prés alatt szorulna, tömörödne a befalazott anyag, s eresztené ki megadóan a nedveit. Ha ragaszkodnék a tropusomhoz, ezzel

folytatnám: belemárthatnánk az ujjunk itt-ott némelyik érbe, s megnyalhatnánk *utána*. Ismerős ízt éreznénk, többnyire tiszta karakterűt. Máshol új zamatot, megint máshol valami fanyarságot. És ha a pocsettákat is bevizsgálánk, akkor érne csak igazi meglepetés: gazdagabbak, testesebbek az elegyült folyadékok; különös harmóniákat ígérnek, rafináltabb együtthatásokat.

De nem ragaszkodom a metaforákhoz. „Hitvány szolgák” csak, ki kell rúgni, sítelve, valamennyit. Szaporítsák csak a munkanélküliek táborát; nem kár értük, nem kérnek enni, nem szorulnak segílyre. Beszéljek tisztán, a lehető legközelebb a közbeszédhez.

Ezt a fordulatot, nevezzék bár váltásnak vagy változtatásnak, győzelemként csak az értelmiség élhette meg. Ő volt az, aki *fölszabadult*; a népesség túlon-túlnyomó része a szabadságból csak a gondjai szaporodásával részesült. Tetszik-e vagy sem, '89-'90 a *nyilvánosság* szabályozott forradalma volt, s az is maradt. Ám a szabadság = nyilvánosság önmagában nem sokkal termékenyebb lózung, mint a kommunizmus = elektrifikáció. A tartalomnak a *következményekben* kellett volna megtestesülnie, ám a következmények eddig szomorúak. Nemcsak amiatt, ami kézenfekvő: hogy életnívó és a többi. Hanem, mert a nyilvánosság szabadságát, a szabadságot mint nyilvánosságot ez a frissen fölszabadult értelmiség évek óta a titkolt görcei föloldására, vélt és valós sérelmei megtorlására használta fel. Ami veszedelmesen hasonlít a leszámolóshoz. Ha igaz és igazságában tragikusan röhejes volt '45-öt felszabadulás helyett felszabdalásnak elnevezni, mégannyira igaz, csak éppen már nem túl vicces, ezt a mostani fölszabadulást is fölszabdalásként élni meg.

Belharcai, kendőzetlen és amorfi indulatai a politikai átmenet *levezetését* elnyerő magyar intelligenciát olyan (hagyományos és modern szerepének ellentmondó) méltatlan állapotba sodorták, hogy félő: ama túllyomó rész elpártol tőle. Ha pedig elpártol, *pártot üt*, s ha pártot üt, félő, hogy maga a politika válik alaktalanná.

Ennek az országnak *volt* értelmisége. Ha ez az intelligencia eljätssza az évtizedeken át fölhalmozott erkölcsi tőkét, azzal eljátszhatja nemcsak a maga, de az országa jövőjét is. Ez pedig – hogy decensen fogalmazzak – nemigen passzol össze az elődei szellemi hagyatékával. Ez: nem szellemi működés, hanem maffiamentalitás. Jobbról-balról megideologizált rablógazdálkodás.

Ha csak ennyit kellene mondanom, meg sem szólaltam volna. Hogy miért: ne firtassuk. De Istennek hála, nem kell ezen a ponton befejeznem. Mert itt vannak például a folyóiratok. Igen, itt vannak a folyóiratok. Szinte jólesik kimondani. Prímán kitalálta a jó öreg Európa a hold-nap ritmusához alkalmazkodó nyilvános fórumot. Nagyívú, nagy lélegzetvételt engedélyező ritmus ez, alaposan meg lehet fontolni minden mondatot, mégsem kell végérvényesen fogalmazni; zárhat és nyithat *egyszerre* bárki gondolkodó, aki hajlandó ebbe a ritmusba belesimulni.

A folyóirat – korunk legvonzóbb szellemi találkahelye. A folyóirat: esély a szótértésre, mert folyóiratban lehet igazán kulturáltan bizonyítani és vitatni úgy, hogy a tévedés alapvető joga sem csorbul. Folyóiratban lehet felelősséggel kísérletezni és meg erősíteni. Folyóiratban lehet kezdeményezni és lezárni. Javasolni. Közszemlére adni. Utolsó revíziót kérni az olvasótól, mielőtt határoznánk: ez lesz-e a végérvényes szöveg?

A folyóirat az a nyilvánosság, amiben szinte egyetlen percre sem csalódtunk. A nyilvánosságba mint szabadságba vetett hitet a napi sajtó lassanként mindenestül elveszítette, a folyóirat ellenben nemcsak hogy megnyerte, hanem el is mélyítette.

Igaz: szűkebb nyilvánosság ez. Nem is hasonlít a közvetlen demokráciához, aminek kvázi létjogát üzleti érdekből is erősíteti a tömegmédiá. De ha szűkebb is, annál fontosabb. Mert éppen annak a politikát (is) képző elitnek szól – belőle él és neki szolgál –, amelyből hovatovább a közös grammatika iránti igény is kivészni látszik. Cseppet sem jelentéktelen hát, hogy eléggé otthonos szellemi közeget kínál-e a más-más sarakba ragadt entellektüeleknek. Higgasztja-e, vagy éppen gerjeszti az indulataikat. Megkockáztatom: ma *éppenséggel* a folyóiratokon múlik, hogy a magyar értelmiség meg tud-e maradni közösségként (hogy vissza tudja-e hódítani *önmagától* az együvé tartozás élményét), és ezt a *közöst* elég invencióval képes-e fölmutatni mint vonzó példát a túlnyomó résznek, vagy *ellenkezőleg*: sorsára hagyja és kiismerhetetlen erők játékára bízva az intelligenciáját vesztett népeiséget. A kérdés ez. Az eddig született válaszok szerint a korábbi, a pozitív mentalitásnak több az esélye.

Konkrétan: a határokon belül szerkesztett, nagy hagyományokkal bíró periodikák közül szinte mindegyik megújult, s korántsem csak megerősítvén eddigi kötődéseit; a határon túli magyar irodalom és szellemi élet viharos gyorsasággal alakította át az orgánumait, ráadásul a kétségbeesítő helyzetben, amikor is a szívós fölkészülésre hirtelen jött föladatak kontráznak – mégis, akár a Látó, a Korunk, akár az Irodalmi Szemle és a Kalligramm erőteljesen beleszól, és végre a teljes szuverenitás erejével, a magyar szellemi életbe; szinte fölmerhetetlen gazdagsággal szaporodnak, már-már túlednek a *részek*; az irányzatos, a nemzedéki, a lokális szerkesztésű új periodikák, nyilván az univerzum meghódításának, de legalábbis az égbolt alatti helyfoglalás normális igényével; a földrajzi perifériáról a szellemi centrumba törekednek régi „kicsi” és vadozatú folyóiratok (Orpheusz, Jászkunság, Árgus); a Lyukasóra igyekszik elhitetni, hogy az irodalom nemcsak *vér és gomoly*, hanem és legkivált életjáték; az Emberhalász, hogy a hit és a művészet *együtt* az elesettek és esendők számára is megtartó *esély*; az Iskolakultúra pedig, hogy az elméletbálványú helyett – de legalább mellette – létjogosult egy (keresem a szót) mindenes pedagógia is – a magyar filozófia mint önálló diszciplína kiteljesedését forszírozza a Gond c. debreceni folyóirat; a *népi* fogalmának eredeti-eredendő értelmét perli vissza a folyóirattá avanszált Hítel; centrista-kiegyensúlyozó programmal lép föl az újraindított Magyar Szemle; délvidéki katonaszökevények szellemi hozománya a jó öreg modernista Új Szimpozium és az újvidéki szimpozionista Ex-antológia közös alter-egójaként megjelenő Ex-Szimpozium...

Sorolhatnám – de zavarban vagyok. Mert sorolhatnám, ha *tudnám*: ha segítene a dobozok belnépe. És sorolhatnám, ha *akarnám*, ha mindeközben el nem gyöngülne bennem a keblet dagasztó talmi büszkeség; szegről-végről én is ide tartozom...

Holott talán csak a vágyaimat dédelgetem, csak nekik próbálok megágyazni. Akárhogy is: mindegy. Az viszont igaz, amit az áldott emlékü Warhol mondott erre a nyilvánosság hívo civilbagázsra: hogy mindenki híres lehet tíz percig. Snájdig, sikeres, népszerű. Tíz árva percre.

Most éppen a kilencediknél tartunk, Uraim! S hogy véletlenül ki ne feledjem: Hölgyeim! De még nem késő: indítsanak folyóiratot!